

4. การศึกษามิใช่การเอาอย่างชีวิตหรือเลียนแบบชีวิต หากเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต

5. นักเรียนควรเรียนรู้วิชาพื้นฐานบางประการ เพื่อจะได้รู้สึกลึกลงซึ่งรู้จริงแท้และถาวรสู่ในโลก โดยต้องเรียนวิชาหลักที่จะพัฒนาผู้เรียนหันทางค้านจิตใจและร่างกาย

6. วิชาหลักที่ควรแก่การศึกษาคือ งานนิพนธ์ในหนังสือ (GREAT BOOKS) ได้แก่ งานนิพนธ์ที่สำคัญ ๆ ทางวรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นการเอาของคีจากอดีตมาใช้ในปัจจุบัน

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม คือการกิจกรรมของ การศึกษา อยู่ที่จะต้องปรุงแต่งคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ด้วยการช่วยให้แต่ละบุคคลกระหนกถึงธรรมชาติอันแท้จริงที่แฝงอยู่ภายในตน และทำให้เป็นความจริงขึ้นเท่ากับว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาผลัพ ธรรมชาติในตัวมนุษย์นั้นเอง จุดมุ่งหมายการศึกษาของนิรันดรนิยมแยกออกได้เป็นสองด้าน คือ ด้าน พุทธอิน്ദ్రิยา และด้านคีลธรรม (รัตนา ตันบุนเต็ก, 2523:7-8)

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญา尼รันดรนิยมสรุปได้ดังนี้ (ไพพูรย์ สินลารักษ์, 2524 :72)

1. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับคนเองให้มากที่สุดโดยเฉพาะในเรื่องของเหตุผล และสติปัญญา

2. มุ่งพัฒนาสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์ให้ดีขึ้น

3. มุ่งให้ผู้เรียนมีความมั่นคงทางจิตใจ มีคุณธรรม และจริยธรรม

ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม เป็นกระบวนการที่จะพัฒนาคุณธรรมทางพุทธอิน്ദ్ริยาให้แก่ผู้เรียน และฝึกอบรมทางคีลธรรมจรรยาให้เป็นนิสัย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนกระหนกถึงคุณค่าและความดีงามของคีลธรรม

องค์ประกอบของศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมเป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาทางศิลปศาสตร์

(LIBERAL ARTS CURRICULUM) เป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาการศึกษาทั่วไป (GENERAL EDUCATION) ที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่รู้จักใช้สติปัญญา เทพุผล เป็นการให้ความรู้ที่กว้างขวาง ซึ่งให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้ทุกสถานการณ์ หลักสูตรศิลปศาสตร์แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ศิลปทางภาษา (LIBERAL ARTS) ซึ่งประกอบด้วย ไวยากรณ์ ภาษาคลีป และ วรรณศิลป์ ซึ่งเป็นเรื่องของการอ่าน การฟัง การพูด การเขียน (3R'S) และการใช้เหตุ (ROBERT M. HUTCHINS, 1976 : 258) อีกกลุ่มคือ ศิลปทางคณิต (MATHEMATICAL ARTS) ประกอบด้วย เลขคณิต วิทยาศาสตร์ ปรัชญา วรรณศิลป์ และคณตรี วิชาในกลุ่มนี้มุ่งที่การพัฒนา สติปัญญา (INTELLECTUAL DEVELOPMENT) ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม เน้นผลงานทางปัญญาอันล้ำค่า ในอดีตที่เรียกว่า THE GREAT BOOKS หรือ CLASSICAL WORKS ถือว่าเป็นงานออมที่มีค่าทุกมุกทุกสมัย ซึ่งประกอบด้วย งานศิลปะ วรรณกรรม งานด้านวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (MARK VAN DOREN, 1959:144) หลักสูตรในปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการ การจัดลำดับในเนื้อหาไว้เน้นความถูกต้องทางวิชาการของการจัดความล้ำค้าก่อนหลัง หลักสูตรจะใช้เนื้อหาไว้เป็นสิ่งนำทางไปสู่ความสำเร็จทางปัญญาโดยแท้

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมนี้ไม่มีบทบาทต่อสังคมโดยตรงแต่มีผลในทางอ้อม เพราะว่าเน้นที่ความบุคคลเป็นหลักใหญ่ เมื่อบุคคลมีการพัฒนาเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมที่จะทำให้สังคมนั้นดีขึ้นด้วย ดังนั้นโรงเรียนตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นสื่อกลางที่จะนำผู้เรียนไปสู่สังคม ค่านิยม และวัฒนธรรมอันดีงาม ส่วนการสร้างบรรยายกาศ และจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนจะต้องพยายามสร้างความซื่อชอบในวัฒนธรรมที่มีอยู่ (จินดา ยุทธพิทย์, 2528: 44) และโรงเรียนจะต้องเคร่งครัดในเรื่องระเบียบวินัยและความประพฤติ ทั้งนี้เพื่อเป็นการ

เตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมให้ความสำคัญกับครูผู้สอนเป็นอย่างมากโดยเชื่อว่าครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนเป็นผู้บุคคลสำคัญในการตัดสินใจ การเลือก การกำหนดวิธีการที่จะสอนตลอดจนการวัดและประเมินผล แต่ครูผู้สอนจะไม่เป็นผู้บ้อนความรู้โดยตรง แต่จะเป็นผู้เสนอข้อคิดค່າງ ๆ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาสมปัญญา โดยบทบาทที่สำคัญของครูก็คือผู้นำทางสติปัญญาอีกนั้นเอง นอกจากนั้นครูผู้สอนยังมีบทบาทในการคุ้มครองและรักษาเรื่องความประพฤติ และวินัยของนักเรียน (กิติมา ปรีดีภลก. 2523 : 87)

ครูผู้สอนตามปรัชญาการศึกษานี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ทั้งทางด้านวิชาการและมีคุณสมบัติทางด้านคุณธรรมเป็นอย่างดี จึงจะเป็นผู้นำของนักเรียนทั้งด้านวุฒิปัญญาและคุณธรรมได้ (ทองบลิว ชมชื่น, 2529:147)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมนี้เน้นที่จะสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ โดยวิธีการฝึกฝนศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ฉะนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นหนักที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียน โดยการให้อภิปรายการใช้เหตุผลและสติปัญญาโดยแยกกัน (ไพบูลย์ สินลารักษ์, 2524 : 74) ซึ่งการเรียนการสอนตามแนวความเชื่อของปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยมนี้มีขั้นตอนการสอนตามแนววิทยาที่ว่าด้วยสมรรถภาพ (FACULTY PSYCHOLOGY) ที่เชื่อว่าส่วนของสมองนั้นทำหน้าที่สำคัญ 3 ด้านคือ ด้านเหตุผล (REASON, ด้านความจำ (MEMORY) และด้านความตั้งใจ (WILL) และส่วนของสมองที่ทำหน้าที่ด้านเหตุผลนั้นถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของสติปัญญา จึงควรจะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ (บรรจง จันทรสา, 2527 : 163-164)

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (PROGRESSIVISM)

ความเป็นมา

พัฒนา (PROGRESSIVE) หมายถึง ก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงไม่หยุดอยู่กับที่ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เป็นแนวคิดที่เริ่มมีมาตั้งแต่ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ผู้ริเริ่มแนวคิดนี้ คือ ยัง ย็อง จักส์ รูสโซ (JEAN JACQUES ROUSSEAU) จอห์น เชร์ เพสตาโลสซี (JOHN HENRY PESTALOGGI) และเฟรเดอริก ฟรอเบล (FREDERIC FROEBEL) นักปรัชญาทั้ง 3 ท่านเป็นนักปรัชญาที่มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม

พื้นฐานของปรัชญาที่มีมาจากนักปรัชญาคุณ สวนนิยม (LIBERALISM) ที่ไม่เห็นด้วยกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของอเมริกาในช่วงศตวรรษที่ 18 ที่ฝึกหัดอุทิศของ ชาร์ล ดาร์วิน (CHARLES DARWIN) ที่มุ่งเน้นแก่งเนย์กันทางเศรษฐกิจ และระบบสังคมที่มุ่งแต่บรรโโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ นักปรัชญาและนักการศึกษากลุ่มสวนนิยมจึงได้พยายามที่จะปฏิรูปสังคมอเมริกันเสียใหม่ (ศักดา ปรางค์ประทานพร, 2526:54) จึงได้เริ่มขบวนการพัฒนาการขึ้น กลายมาเป็นปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ชื่นโดย ฟรานซิส คัมبلิว ปาร์คเกอร์ (FRANCIS W. PARKER) ในปี ก.ศ. 1870 ได้มีการเสนอให้ปฏิรูประบบโรงเรียนเสียใหม่ เพื่อการจัดการศึกษาตามความเชื่อแบบเก่าที่มีความจำกัดอย่างมาก แต่ความเชื่อของปาร์คเกอร์ก็ยังไม่ได้รับความนิยมมากนัก ต่อมาในปี ก.ศ. 1915 จอห์น ดูเวย (JOHN DEWEY) ได้นำเอาแนวความเชื่อไปปฏิบัติและได้เขียนหนังสือชื่อ SCHOOL OF TOMORROW ออกเผยแพร่ทำให้ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง (GEORGE F. KNELLER, 1971:47) อ้างในสุรินทร์ รักษาติ, 2529:53) มีการจัดตั้งสมาคมการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (PROGRESSIVE EDUCATION ASSOCIATION) ขึ้นโดยกลุ่มนักการศึกษาที่มีเชื่อเสียง เช่นวิลเลียม เอช คิล แพทริก (WILLIAM H. KILPATRICK) จอร์จ เค้าท์ส (GEORGE COUNTS) และ ชาโรลด์ ริกก์ (HAROLD RUGG) เป็นต้น มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาเพื่อชีวิต (THE LIFE-CENTERED CURRICULUM) (ภญ.โพญ สารธาร, 2525:21) ขึ้นในโรงเรียนอย่างกว้างขวาง

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม มีพื้นฐานมาจากปรัชญาปฏินิยม และปรัชญาที่

เชื่อว่าชีวิตต้องมีการเปลี่ยนแปลง ความรู้และความจริงสูงสุดไม่มีไม่แน่นอน สิ่งที่形成ปฏิบัติแล้ว ได้ผลถึงจะเป็นสิ่งที่เป็นจริง และความรู้ความจริงจะได้มานั้นจะต้องลงมือกระทำเพื่อให้เกิดประสบการณ์ทั้งนี้ เพราะมนุษย์สามารถสร้างพัฒนาการให้กับคนเอง ได้ตามสภาพของสิ่งแวดล้อม และคนก้าวเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องนั้นจะเกิดขึ้นได้จากการศึกษา การค้นคว้า และการทดลองตามแนววิทยาศาสตร์ ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยมยัง เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคตและโชคชะตาของตนเอง จะนั่นมนุษย์ควรจะเน้นความสำคัญของคุณค่าของแต่ละบุคคลให้มาก (กิติมา ปรีดีภลิก, 2523:88)

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยม มีหลักการสำคัญ (GEORGE F. KNELLER, 1971 : 69-103 อ้างใน สมนึก พวงทอง, 2531 : 56-57) สรุปได้ดังนี้

1. การศึกษา คือชีวิต ไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต สิ่งที่จัดให้เด็กเรียนควรเป็นการให้ประสบการณ์ที่เด็กจะนำไปใช้ได้ สามารถเข้าใจปัญหาของชีวิต และสามารถปรับตัวให้อยู่ในสภาพสังคมปัจจุบันได้อย่างเป็นสุข

2. การศึกษาต้องมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสนใจของเด็ก แม้มิใช่ว่าเด็กจะได้รับอนุญาตให้ตามความพอใจได้ทุกอย่าง เด็กจะต้องมีครุอยแนะนำนำ เพราะครุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

3. การเรียนรู้โดยวิธีการแก้ปัญหา ยอมสำคัญว่าการเรียนรู้ โดยการห้องจำ เพราะเนื้อหาวิชาเป็นความรู้เชิงนามธรรมก็ควรใช้วิธีการแห่งปัญญา เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

4. บทบาทของผู้สอนนั้นไม่ใช่เป็นผู้บังการหรือออกคำสั่ง แต่จะหน้าที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษา ให้เด็กเดินทางไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ผู้สอนจะต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

5. โรงเรียนต้องส่งเสริมให้เด็กเกิดความร่วมมือมากกว่าส่งเสริมให้เด็กเกิดการแข่งขันกัน หากมีการแข่งขันควรเน้นการแข่งขันที่จะสร้างความร่วมมือกันและให้รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ

6. ประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ทางความคิดและบุคลิกภาพ

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือจุดมุ่งหมายที่ไม่นิยมการวางแผนอย่างใดๆ แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษาจะมีความยืดหยุ่นไปตามความแตกต่างของสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและตัวผู้เรียนด้วย ปรัชญาฯ ยังเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ แต่ถ้าพิจารณาความต้องการจากการจัดการศึกษาของปรัชญาฯ พอกลุบไปได้ดังนี้.-

1. มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทางร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน
2. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมได้และมีความสุข
3. มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีสิ้นสุด
4. มุ่งปลูกฝังหัตถะแบบประชาธิปไตยและเสรีภาพให้แก่ผู้เรียนโดยให้โอกาสที่จะพูด คิด เขียน และแสดงความจริง (J' DONALD BUTLER, 1967 : 487 อ้างใน สุรินทร์ รักชาติ:55)

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเป็นหลักสูตรที่มีความเชื่อว่าเด็กจะเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ในชีวิตเป็นสำคัญ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะอาศัยประสบการณ์ตรงไม่มีหลักสูตรที่สมบูรณ์แบบสำหรับครูและเด็ก นักการศึกษาตามลักษณะไม่ชอบหลักสูตรที่มีการเขียนขึ้นล่วงหน้า แต่ให้ใช้วิธีเขียนแนวการเรียนรู้เองทันทีเมื่อจะสอนและโรงเรียนในท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่นควรที่จะรู้แนวการเรียนรู้จะครอบคลุมชีวิตประจำวันทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการค้าน ๆ ทางสังคม ศีลธรรม อาชีพ สุนทรียภาพ และในทางบัญญัติพร้อม ๆ กันไป (กัญญา สาร, 2523 : 107)

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษานี้เป็นหลักสูตรแบบประสบการณ์
(EXPERIENCE CURRICULUM) เน้นประสบการณ์ของเด็กเป็นหลักสำคัญจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
หลักสูตร CHTED CENTERED CURRICULUM (พิพูรย์ สินลารักษ์, 2524 : 83) เนื้อหาที่
ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ คือ สังคมศึกษาและวิชาสื่อความหมายเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
วิชาวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ก็ถือว่าสำคัญ แต่เป็นความสำคัญในแง่ของวิธีการ คือวิธีการทาง
วิทยาศาสตร์ (SCIENTIFIC METHOD) ไม่ใช่ตัวเนื้อหาโดยตรง นอกเหนือนี้จะมีการจัดหลักสูตร
เป็น "หน่วยการงาน" (UNITS OF WORK) (ภูมิปัญญา สารท, 2523:107) คือจัดตามลักษณะ
โครงสร้างและวัสดุประสงค์ของสังคมในชีวิตริบหลักสูตรจะดึงเอาหน่วยงานหน้าที่และกิจกรรม
ต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยไม่รู้ตัว ไม่ต้องห่วงจำเนื้อหาวิชาแต่ให้เด็กทำกิจกรรมเพื่อที่
จะได้ประสบการณ์รวม ๆ กันไป (สมนึก พวงทอง, 2531 : 59)

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยมนิความเชื่อว่าโรงเรียนคือแบบจำลองที่ดีงาม
ของชีวิตและสังคม ดังนั้นบทบาทของโรงเรียนจึงต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างเสริมประสบการณ์
ชีวิตริบให้แก่ผู้เรียนโดยจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และการดำเนินชีวิตริบ แต่
ต้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคมได้ (ศักดา บรรจก.
ประทานพร, 2526:64-65) นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยให้
เกิดขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และต้องส่งเสริมให้เด็กเกิดความร่วมมือกันในการทำ
กิจกรรม

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยมนิความเชื่อว่าครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความรู้และมี
ประสบการณ์ว้างวางเพื่อช่วยให้เด็กกว้างใบสู่จุลหมายปลายทางของการเรียนรู้อย่างเต็มที่ลักษณะ
ของครูตามปรัชญาจะต้องเป็นผู้มีบุคลิกดี เห็นอกเห็นใจเด็ก ๆ และเข้าใจความแตกต่างระหว่าง
บุคคล (กิตติ บรีดีลิก, 2523:84) ตามปรัชญาการศึกษาพิพัฒนาการนิยมนี้เด็กมีหน้าที่แสวงหา
ประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ครูผู้สอนเป็นเพียงคนให้คำแนะนำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เมื่อ

ปรัชญาการศึกษานี้ยังสนับสนุนให้มีการอบรมครูต่อเนื่องกับโดยตลอด มีห้องการ

ยกไปราย พังคำบรรยายและสัมมาร่วมกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาของโรงเรียนนานาชนิดในที่ต่าง ๆ ตลอดปี ครูผู้สอนจึงคืนด้วยเสนอ เพราะครูผู้สอนในปรัชญาการศึกษานี้ คือ ผู้เสียสละเพื่อเด็ก และสังคมอย่างแท้จริง (กัญญา สาร, 2523:108)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเน้นการฝึกการกระทำ (LEARNING BY DOING) เพื่อให้เกิดประสบการณ์โดยตรง การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริงต้องใช้กระบวนการแก้ปัญหา ดังนั้นการเรียนการสอนในลักษณะนี้จึงใช้การสอนแบบแก้ปัญหา (PROBLEM SOLVING) โดยนำหลักการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์มาใช้และต้องเน้นให้เด็กมีความสามารถในการแก้ปัญหานั้นในห้องเรียน สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง โดยอาศัยหลักการแบบประชาธิปไตย คือ ต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมกับภาระอย่างกว้างขวาง เพื่อหาข้อสรุป ข้อสำคัญหรือทฤษฎี ค่า ฯ ซึ่งได้จากการลงมือกระทำจริง ความรู้จากการยึดการกระทำจริงจะอยู่ในสู่หลักการหรือทฤษฎีซึ่งจะติดตัวเด็กไปได้นานกว่าความรู้ที่ได้จากการห่องจำ (ณัฐพร คำนະสอน, 2531:44)

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (RECONSTRUCTIONSM)

ความเป็นมา

ปฏิรูป (RECONSTRUCT) หมายถึง บูรณะหรือทำขึ้นใหม่ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1930 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างระบบนายทุนจึงเกิดนักคิดกลุ่มหนึ่งที่ได้พยายามจะแก้ปัญหาสังคมโดยให้การศึกษาเป็นตัวนำการปฏิรูปเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยการล้มระบบเก่าที่ไม่มั่นคงและยุติธรรมลงเสีย แล้วสร้างระบบสังคมใหม่ขึ้นมา นักคิดกลุ่มนี้ที่เสนอบทบาทใหม่ให้กับโรงเรียนให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมนี้มีชื่อเรียกว่า "นักคิดแนวหน้า" (FRONTIER THINKER) (GEORGE F. KNELLER 1971:61) ผู้นำของนักคิดกลุ่มนี้ได้แก่ จอร์จ เอส เคท์ส (GEORGE S. COUNTS) และ ฮาโรลด์ รัคก์ (HAROLD RUGG) กลุ่มนี้มีความเห็นด้วยกับหลักการประชาธิปไตยโดยที่ประชาชนต้องสามารถควบคุมสถาบันและ

ทรัพยากรต่าง ๆ ได้เงยโถยไม่ขึ้นอยู่กับนักการเมืองที่หวังจะเอาประชาชนเป็นเครื่องมือ และประชาธิปไตยดังกล่าวนี้ควรต้องประสานความสอดคล้องกับประชาธิปไตยในแต่ละประเทศทั่วโลก

ผู้นำของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมคอนแกรคช์ จอนน์ คุย (ค.ศ. 1920) แค่แนวคิดเกี่ยวกับ "การศึกษาเพื่อปฏิรูปสังคม" นี้ยังไม่เด่นชัด จนกระทั่งประมาณปี ค.ศ. 1950 ที่ โอดอร์ บราเมล์ (THEODORE BRAMEL) ได้เป็นผู้ทำให้ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางโดยการเสนอปรัชญาการศึกษาเพื่อการปฏิรูปสังคมในหนังสือหลายเล่มด้วยกัน เช่น "PATTERN OF EDUCATION PHILOSOPHY (1950)" "TOWARD A RECONSTRUCTED PHILOSOPHY OF EDUCATION (1956)" และเรื่อง "EDUCATIONAL POWER (1965)" (GEORGE F. KNELLER, 1971:62) เป็นต้น ทำให้บราเมล์ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (สุรินทร์ รักชาติ, 2529:58)

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมนี้พัฒนามาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (PRAGMATISM) และผนวกเข้ามาความคิดของปรัชญาพัฒนาการนิยม (PROGRESSIVISM) เข้าไว้ด้วยกัน (ทองบลิว ชมชั่น, 2529 : 162-163) ปรัชญาปฏิรูปนิยมเน้นเรื่อง "แรงงาน (LABOR)" ว่าเป็นหัวใจของสังคม และเชื่อว่ามนุษย์จะต้องช่วยกันสร้างระบบสังคมเสียใหม่โดยถือว่าการทำงานคือชีวิต" ดังนั้นรูปแบบของการศึกษาในลักษณะนี้จึงเน้นการทำงานหรือการทำแบบฝึกหัดในที่เรียนต่าง ๆ อย่างมากที่สุด (ภิญโญ สาธร, 2523 : 117) ปฏิบัติการนิยมเน้นในการแก้ไขปรับปรุงสภาพสังคมโดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือ พิพัฒนาการนิยมเน้นการพัฒนาเด็กไปสู่คุณภาพที่ดีเยี่ยม และผู้สอนร่วมกับกิจกรรมชั้น การผสมผสานกันระหว่างความคิดสองปรัชญาทำให้ปรัชญาปฏิรูปนิยม ก่อตัวขึ้นโดยเน้นการพัฒนาการของบุคคลและของมวลชน เพื่อเข้าใจตนเองว่ามีความต้องการอะไร สังคมประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความสามารถและจุดมุ่งหมายของสมาชิกไม่จำเป็นต้องเหมือนกันหมวด (ทองบลิว ชมชั่น, 2529:163) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเน้นการปฏิรูปสังคมและสร้างสรรค์รูปแบบของสังคมขึ้นมาใหม่ในอนาคต

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม มีหลักการสำคัญ (GEORGE F. KNELLER, 1971 :

62-64 อ้างใน สุรินทร์ รักชาติ. 2529: 59-60) สรุปได้ดังนี้.-

1. การศึกษาต้องเป็นการสร้างระบบที่สังคมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ค่านิยมเบื้องต้นทางวัฒนธรรมได้บรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการ และขณะเดียวกันก็ต้องให้กลมกลืนกับสภาวะของสังคมและเศรษฐกิจ

2. สังคมใหม่ต้องเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยประชาชนหรือผู้แทนที่ประชาชนเลือกมาจะต้องมีส่วนรับผิดชอบในการควบคุมผลประโยชน์ของสถาบันและทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศไทย

3. การศึกษานั้นนอกจากจะทำให้บุคคลได้พัฒนาสังคมแล้วยังทำให้บุคคลได้เรียนรู้ที่จะเข้าร่วมในการวางแผนของสังคมด้วย ดังนั้นสังคมจึงมีส่วนร่วมที่สำคัญของการศึกษา

4. ครูผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาโดยครูจะต้องเชื่อและไว้วางใจเด็กในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามกระบวนการของประชาธิปไตยและเป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย

5. วิธีการและจุดมุ่งหมายปลายทางของการศึกษาต้องสนองความต้องการของวัฒนธรรมปัจจุบันเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงต้องปฏิรูปเนื้อหาวิชา วิธีการสอน ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของประชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้โรงเรียนมีบทบาทในการปฏิรูปสังคมเพื่อใช้การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างสังคมใหม่ที่มีความเสมอภาค และความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น (วิจิตร ศรีสอ้าน. 2525 : 64) ซึ่งในเรื่องดังกล่าว (ไพบูลย์สินลารัตน์, 2529 : 89) ได้แบ่งเป็นข้อไว้ดังนี้

1. การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาสังคมโดยตรงและต้องช่วยแก้ปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่ด้วย

2. การศึกษาจะต้องมุ่งสร้างระบบที่สังคมนราภิบาลของประเทศไทย

โดยต้องคำนึงถึงพื้นฐานที่มีอยู่เดิม

3. การศึกษาจะต้องให้เด็กเห็นความสำคัญของสังคมโดยส่วนรวมควบคู่ไปกับของคนเอง

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เป็นหลักสูตรที่เน้นด้านสังคมเป็นแก่นสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าใจสภาพของสังคม และศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคม เป็นการเตรียมเด็กให้มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา ได้อย่างมีคุณภาพปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมยึดหลักสูตรแบบแกน (CORE CURRICULUM OR WHEEL CURRICULUM) คือการสอนเน้นหลักสูตรที่ยึดถือวิชาใดวิชาหนึ่งหรือกลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นแก่นกลาง เนื้อหาสาระในหลักสูตรมาจากปัญหาสังคมที่ผู้เรียนประสบอยู่ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริม ให้เด็กมีความพร้อมในการคิดเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา และนำผลที่ได้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพหลักสูตรต้องกำหนดให้เด็กได้ศึกษาอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เด็กมองเห็นปัญหาสังคมอย่างเข้าใจแจ่มชัด และร่วมมือกันหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ในอนาคตได้ เด็กจึงควรได้รับการศึกษาในเรื่องของอุตสาหกรรม สื่อสารมวลชน การขนส่ง การอนามัยและสาธารณสุข นิเวศวิทยา อาชญาวิทยา รวมทั้งวิชาที่สอนในโรงเรียน ได้แก่ วรรณคดี คณิตศิลป์ พลิสิกส์ เคมี สังคมวิทยา มนุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (ศักดา ปรางค์ประทานพร, 2526 : 124) การสอนวิชาต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เด็กเห็นถึงความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ แล้วจะทำให้สามารถเข้าใจสภาพของสังคมมากขึ้น

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เชื่อว่าบทบาทของโรงเรียนจะต้องสนใจผ่านอนาคต (FUTURE ORIENTED) และนำทางให้เด็กได้พบกับระบบที่เปลี่ยนของสังคมใหม่โดยการให้การศึกษาฝึกในด้านความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กเพื่อให้เด็กพร้อมที่จะร่วมมือในการวางแผนให้กับสังคมใหม่ โรงเรียนมีหน้าที่สร้างบรรยายการแบบสังคมประชาธิปไตยให้แก่เด็ก และในเวลาเดียวกันโรงเรียนจะต้องทำงานร่วมกับสมาคมอื่น ๆ ของสังคมด้วย นั้นก็คือโรงเรียนจะต้องเป็นผู้สร้างสังคมไม่ใช่

เป็นผู้ที่ภูมิสังคมสร้างขึ้นมา (ศักดา ปรางค์ประธานฯ, 2526:124-127) หากต้องการให้สังคมในอนาคตเป็นเช่นไร โรงเรียนก็สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกอบรมเด็กให้มีบุคลิกภาพ หัศนศิลป์ และความรู้ความสามารถเป็นอย่างนั้น

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เชื่อว่าครูผู้สอนต้องสามารถทำให้เด็กเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสรรค์สังคมใหม่โดยอาศัยกระบวนการแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในโรงเรียนนี้ การนำหลักการสำคัญแบบประชาธิปไตยมาใช้ (ศุภร ศรีแสน, 2526:193) ครูผู้สอนไม่ใช้มีหน้าที่คอมมิชเนะเพียงอย่างเดียว แต่ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้อยู่เบื้องคุณเร่งเร้าให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบกพร่องต่าง ๆ ของสังคม (ไพบูลย์ สินลารัตน์, 2524:91-92) นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอุทิศตนเพื่อสังคม มีลักษณะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีลักษณะคล้ายคลึงกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือเป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเองโดยใช้วิธีการค่าง ๆ เช่น วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (SCIENTIFIC METHOD) วิธีการแบบโครงการ (PROJECT METHOD) และวิธีการแก้ปัญหา (PROBLEM SOLVING METHOD) นอกจากนั้นปรัชญา尼ยังอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (HISTORICAL METHOD) และวิธีการทางปรัชญา (PHILOSOPHICAL METHOD) เข้ามาประกอบด้วย เพื่อให้การศึกษาปัญหาต่าง ๆ รักภุณและสมบูรณ์ที่สุด (ไพบูลย์ สินลารัตน์, 2524:92-93) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมไม่ส่งเสริมการเรียนแบบท่องจำและการสอนแบบบรรยาย ครูผู้สอนและเด็กควรทำอะไรได้เพื่อสนองความต้องการของคน การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สนใจปัญหาของสังคมเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา บรรยายการในการเรียนการสอนมีส่วนร่วมไม่ใช้บังคับ การจัดตารางสอนความมีความยืดหยุ่น (FLEXIBLE SCHEDULE) กำหนดตามเวลาเรียนในทุกๆ การค้นคว้าของเด็กและการอภิราย เป็นสัดส่วนกัน โดยเน้นการอภิรายเป็นหลัก (ทองบลิว ชุมชื่น 2529:168)

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาพนิยม (EXISTENTIALISM)

ความเป็นมา

อัตถิภาวะ (EXISTENCE) หมายถึง ความเป็นอยู่ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาพนิยม เป็นปรัชญาที่มุ่งเสริมสร้างให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกและรู้จักใช้เสรีภาพในการเลือกอย่างมี ความรับผิดชอบในตัวเอง ปรัชญาเป็นขบวนการทางความคิดแบบใหม่ของปรัชญา ซอร์เรน กีร์ เคโคร์ด (SOREN KTERKEGARD 1813-1855) เป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์กซึ่งได้รับการยกย่องในปัจจุบัน ว่า เป็นผู้ให้กำเนิดปรัชญาการศึกษาอัตถิภาพนิยมเป็นคนแรก และได้เสนอความคิดว่าปรัชญาเป็น เรื่องส่วนตัวของแต่ละคน ดังนั้นจึงควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ไม่มีความจริงนิรันดร ให้ยึดเหนี่ยวเป็นสระพยายามตัวความจริงที่แท้คือสภาพของมนุษย์ (HUMAN CONDITION) (กีร์ติ - บุญเจือ, 2522:14) ในระบบสังคมปัจจุบันนี้มนุษย์กำลังสูญเสียตัวเอง และการศึกษาที่มีอยู่ก็มีส่วนในการทำลายความเป็นมนุษย์ด้วย เพราะสอนให้เด็กอยู่ในกรอบของสังคมที่จำกัดเสรีภาพ ความเป็น ตัวของตัวเองได้ลดน้อยลงไม่มีใครเลยที่รอดพ้นจากการบีบัดดหบhaft และหนี้ห้องสังคม นอก จากนี้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็มีส่วนทำลายความเป็นมนุษย์ เช่นกัน เพราะคนเราต้องพึ่งพา มานักเกินไปจนมนุษย์ต้องกลายเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้ (ศักดา ปรางค์ประทานพร. 2526:133) ปรัชญาเป็นผู้ที่ได้รับการกล่าวว่าอยู่อย่างมากในช่วงปี ค.ศ. 1950-1965 สำหรับความพยายามที่จะนำความ คิดอัตถิภาพนิยมมาประยุกต์ใช้กับการศึกษานั้นเพิ่งมาเริ่มราوا ๆ 20 ปีมานี้เอง ส่วนมากเป็นผลงาน ของนักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกันเช่น แวนคลีฟ มอร์ริต (VAN CLEVE MORRITS) และ จอร์จ เอฟ. เนลเลอร์ (GEORGE F. KNELLER) (ยัง ปอล ชาร์ต. 2517:33-60) และ เอ. เอส. นีล์ (A.S. NETLLE) ชาวอังกฤษเป็นผู้ริเริ่มและแนวคิดของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาพนิยมไปใช้ ทดลองปฏิบัติในโรงเรียนสาธิตและโรงเรียนชั้นเมอร์ธิล (SUMMERHILL)

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาพนิยมนี้ถือว่ามนุษย์ย่อมเป็นตัวของตัวเอง มีสิทธิเสรีภาพที่จะ ทำผู้ใด ได้ตามประสงค์ และมีความรับผิดชอบต่อการกระทำการของตนเอง (FREEDOM , CHOICE AND RESPONSIBILITY) มนุษย์เป็นผู้สร้างชีวิตและอนาคตของตัวเองเป็นปรัชญาที่สอนให้มนุษย์ ยึดตัวของเป็นหลัก (HUMAN SUBJECTIVITY) เป็นปรัชญาที่ต่อหันธรรมชาตินิยม (NATURALISM)

และจิตนิยม (TDEALTSM) เพราะทั้งสองลักษณะนี้มีส่วนสำคัญในอัตลักษณ์ของมนุษย์ดังนี้อัตลักษณ์ของมนุษย์ได้อุบติขึ้นมาเพื่อคือต้านการยึดถือประเพณีเก่า ๆ ของมนุษย์ (ทองปลิว ชมชั่น. 2529:176-177)

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาอัตลักษณ์ของมนุษย์ มีหลักการสำคัญ (บรรจง จันทรสา, 2527 : 252) สูตรได้ดังนี้.-

1. การศึกษาจะต้องทำหน้าที่สร้างมนุษย์ให้เป็นตัวของตัวเอง มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ รับผิดชอบการกระทำด้วยตัวเอง การส่งเสริมให้เด็กรู้จักเลือกและรับผิดชอบในการตัดสินใจย่อมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก และจะต้องเป็นสิ่งที่ดีสำหรับบุคคลอื่นด้วย การที่การศึกษาเน้นการสร้างมนุษย์ตามที่กล่าวมาแล้วนั้นย่อมหมายถึง การศึกษาจะต้องสร้างมนุษย์ให้เป็นผู้มีวินัยในตนเอง

2. โรงเรียน ควรเน้นเรื่องศีลธรรมและจริยธรรม โดยเสนอหลักศีลธรรมและจริยธรรมหลาย ๆ แบบให้เด็กได้เลือกตามแนวทางของตนเอง สำหรับเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับจริยธรรมนั้นต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่เด็กปฏิบัติอยู่ในชีวิประจำวัน

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาอัตลักษณ์มีอยู่ 2 ประการ คือ¹ จุดมุ่งจะให้เด็กพัฒนาความเป็นมนุษย์ของตัวเองอย่างเต็มที่ การศึกษาจึงต้องสามารถสอนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีservicewill ในการเลือก มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง โดยการช่วยให้เด็กเข้าใจตัวเองเข้าใจโลกและเข้าใจความสำคัญของการมีอยู่ เพื่อที่ว่าการศึกษาจะช่วยทำให้เด็กสามารถเผชิญภัยทางต่าง ๆ ได้อย่างชำนาญลัดດ้วยสติปัญญาของตนเอง (VAN CLEVE MORRIS, 1961:391) อ้างใน (ภัทรพร คำสอน. 2531:53) จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาจามีน (JAMES A. JOHNSON, 1969:335-343) อ้างใน จินดา ยุทธพิทย์. 2528:64) พoSrupeได้ดังนี้.-

1. มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาความเป็นมนุษย์ของตัวเองอย่างเต็มที่
2. มุ่งให้ผู้เรียนมีservicewillในการเลือก มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเลือกและในสิ่งที่ตนกระทำ

3. มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้มีวินัยในตัวเอง (SELF DISCIPLINE)

องประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาอัตลักษณ์มีความเป็นหลักสูตรที่เชื่อว่าทุกวิชา่มีความสำคัญ ถ้าเด็กเห็นว่าวิชาใดจะช่วยให้รู้จักตนเอง และเข้าใจโลกได้ดีขึ้น ถือว่าวิชานั้นย่อมehrane สมกับเขา เนื้อหาที่เรียนต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่เด็กจะถือประพุติในห้องเรียนและชีวิตประจำวัน (G MAX WTNGO 1974: 335) เนื้อหาวิชาของหลักสูตรจะเน้นทางสาขามนุษยศาสตร์ (HUMANITIES) โดยเน้นเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้บุคคลเลือกและตัดสินใจอันได้แก่ วิชา ศิลปะ ปรัชญา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ การเขียน การละคร จิตรกรรม และศิลปประดิษฐ์ นักปรัชญา เชื่อว่าวิชาเหล่านี้จะช่วยฝึกฝนเด็กในด้านสุนทรียศาสตร์ (AESTHETIC) อารมณ์ (EMOTION) และฝึกฝนศิลธรรมจรรยา (พระชุลี อาชวาวารุ่ง, 2517: 66) อย่างไรก็ตาม หลักสูตรอัตลักษณ์มีความเชื่อว่าเด็กที่ไม่สนใจเรียนให้กับเด็ก แต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ พร้อมให้เด็กเลือก เพราะวิชาเรียนนั้นเป็นเพียงเครื่องมือให้เด็กได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง (ศักดา ปรางค์บรรหารพ, 2526 : 44)

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาอัตลักษณ์มีความเชื่อว่าโรงเรียนจะต้องสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพทั้งในและนอกห้องเรียน จัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กพอใจ โรงเรียนจะไม่สร้างและกำหนดคเงื่อนไขต่าง ๆ ให้เด็กปฏิบัติตาม แต่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการในด้านความเป็นตัวของตัวเองนั้นคือให้เด็กมีโอกาสเลือกและรู้จักเลือกโดยอิสระ (FREE CHOICE) (JAMES A. JOHNSON, 1969 : 335-343) ส่วนในด้านศิลธรรมจรรยา โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกแนวทางจริยธรรมของตัวเด็กเอง

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาอัตลักษณ์มีความเชื่อว่าผู้สอนมีหน้าที่อยกรະตุ้นหรือเร้าใจให้เด็กรู้จักตนเอง สามารถนำสักยภาพของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และเน้นให้เด็กเข้าใจตัวเองเป็นสำคัญ (ศุภร ศรีแสง. 2526 : 154-155) ครูผู้สอนกับเด็กมีความสำคัญเท่ากันต้องเคารพสิทธิ์ของกันและกัน และครูผู้สอนต้องรู้จังในวิชาที่สอนต้องมีความเชื่อสัมพันธ์ และมีความจริงใจต่อเด็กอย่างแท้จริง

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาอัตลักษณ์นิยมให้ความสำคัญของเด็กเป็นอย่างยิ่ง การเรียนการสอนจึงมุ่งให้เด็กได้ค้นพบและรู้จักตัวเองเป็นสำคัญ คือ เท็นว่าการเรียนรู้ของเด็กควรเริ่มต้นที่ความอยากรู้ของตัวเด็กเอง ไม่ใช่เริ่มต้นที่ความรู้ที่ครูผู้สอนจะถ่ายทอดให้ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2518: 66) เด็กควรจะได้รับการส่งเสริมให้เข้าใจในวิชาที่เรียนอย่างถ่องแท้ จนสามารถที่จะบอกได้ว่าตัวเองมีความรู้สึกอย่างไรต่อวิชาที่เรียนนั้น

นอกจากนี้กระบวนการเรียนการสอนในปรัชญาการศึกษาอัตลักษณ์นี้ยังเน้น "การมีส่วนร่วม" ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ และไม่เทื่นด้วยกับการศึกษามนุษย์ในแง่ของวัตถุเท่านั้น เพราะมนุษย์ไม่ใช่วัตถุ จะศึกษามนุษย์ให้เข้าใจก็ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับการมีอยู่ของมนุษย์ วิชาที่ควรแก่การศึกษาคือ วิชาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ (ปานพิพัฒ ศุภนคกร ม.บ.บ.)

พุทธปรัชญาการศึกษา (BUDDHISM)

ความเป็นมา

พุทธปรัชญา หมายถึง ความรู้แจ้งของผู้รู้ ความรู้แจ้งในที่นี้คือ ความรู้แจ้งในความจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความรู้แจ้งดังกล่าวเป็นภารกิจจากการเล่าเรียนผ่านจำแนกแยกแยะและคิดค้นด้วยเหตุผลตามที่เป็นจริงจนกระทั่งได้พบกับความเป็นจริงหรือศีลธรรมในที่สุด (จิตกร ตั้ง-เกยมสุข, 2525:76) เป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้วที่ประเทศไทยได้ยึดถือเอาพุทธธรรมเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ต่อมาประเทศไทยได้จัดการศึกษาตามแบบอย่างของประเทศตะวันตก มาจนถึงปัจจุบันนี้ทำให้การจัดการศึกษาเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ เพราะ "พบว่ามีความขัดขืน" ไปกันไม่ได้สนิทสนมกับค่านิยมและนิสัยอย่างไทย ๆ ผลที่สุดปรัชญาต่างประเทศที่ส่งเข้ามานั้นคุณจะเลือนloy ให้ความหมายและไม่ยังประযุชน์แก่การศึกษาของไทยกว่าที่ควร" (เอกวิทย์ พ.ถลาง, 2512:183-197) ดังนั้นจึงมีนักการศึกษาไทยหลายท่านได้พยายามนำหลักพุทธธรรมมาเป็นปรัชญาแม่นบทในการจัดการศึกษาไทย ผลงานชิ้นแรกที่พยายามจะเสนอปรัชญาการศึกษาไทยอย่างมีระบบ

คือ ผลงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ท่านได้เขียน "พุทธศาสนา กับการศึกษาแผนใหม่" (สาโรช บัวศรี, 2513:4-40) โดยเสนอระบบปรัชญาการศึกษาที่ยึดหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาแม่บท เป็นผลงานที่ได้รับความสนใจและมีผู้วิจารณ์ความถูกต้องของปรัชญาการศึกษานี้กันมาก แท้ก็นับว่าเป็นก้าวแรกที่มีผู้สนับสนุนใจปรัชญาการศึกษาไทยกันอย่างจริงจัง หลังจากนั้น ได้มีนักการศึกษา นักปรัชญาและผู้รู้อีกหลายท่านพยายามเสนอแนวคิดในการนำพุทธปรัชญาฯ เป็นปรัชญาการศึกษาให้ได้เนื้อหาสาระที่ชัดเจนยิ่งขึ้น (สมนึก พวงพวา, 2531:74)

แนวคิดพื้นฐาน

พุทธปรัชญา มีความเชื่อว่าธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์คือทุกชีวิต จุดมุ่งหมายของการศึกษาในที่ระดับของพระพุทธศาสนาคือ การหลุดพ้นจากทุกชีวิต เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นอุปกรณ์เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายนี้ทั้งในแง่โลกและในแง่ของศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ไหน ๆ อาจนำมาอธิบายในแง่ของ การศึกษาเพิ่มเติมได้อีก เช่น ในแง่ของกรรม หมายถึง ความก้าวหน้าหรือความเสื่อมทางการศึกษาขึ้นอยู่กับตนเอง ในแง่ของปฏิจจสมบูรณ์ หมายถึง ธรรมชาติสัมพัทธ์ของมนุษย์ท้องพิจารณาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ในแง่ของไตรลักษณ์ หมายถึง ธรรมชาติที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงได้ด้วยวิธีการศึกษา ดังนี้ เป็นต้น (วิจิตร เกิดวิสิษฐ์, 2520:บทคัดย่อ)

หลักการสำคัญ

พุทธปรัชญา มีหลักการสำคัญ (พระราชบรมนី, 2525 : 166-168) โดยได้กล่าวถึง หลักไตรลิขิ หรือหลักการศึกษา 3 ประการ พoSruBได้ดังนี้

1. การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติที่เปลี่ยนวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิศิลป์ลิขิ
2. การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตต์ลิขิ
3. การฝึกฝนอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติด ถือมั่นในสิ่งทั้ง ๆ ดับ

กิเลส คับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระ ผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อันดัญญาสิกขา

หลักการศึกษา ๓ ประการนี้จัดวางขึ้นโดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหา ของอารยชน หรือ อริยมรรค เมลว่า ทางดำเนินสู่ความคับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน ได้แก่ มรรค อันมีองค์ ๘ คือ สัมมาทิญ្យ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (กำริชอบ) สัมมาวารา (วาจชอบ) สัมมาภัมมันนะ (กระทำยม) สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) สัมมาวายามะ (พยาຍານชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมา sama dhi (จิตมั่นชอบ)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของพุทธปรัชญาการศึกษานั้นได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน คือ ห่าน พุทธาสภิกุช (2518 : 121) ได้กล่าวว่า "การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ และมีการประพฤติกระทำการอย่างมนุษย์ ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์" ทั้งนี้ เพราะสัญชาตญาณที่มีความเห็นแก้ตัวอย่างมากก็คือ สัญชาตญาณอย่างสัตว์นั้นเอง สาโรช บัวศรี (2528 : 7) ได้กล่าวว่า ความมุ่งหมายของหลักการศึกษาคือ

1. เพื่อให้รู้จักตนเอง (รู้จักขั้น ๕) และรู้จักทุกข์หรือปัญหาของตนเองอันย่อ渑สืบเนื่องมาจากอุคุลลูล แล้วเพื่อจะได้นำตนให้หลุดพ้นไปจากทุกข์ หรือปัญหานั้น ๆ

2. เพื่อให้เกิดความรู้และความสามารถที่จะคิดเป็น (รวมเรียกบัญญารม) ตลอดจนทั้งความรับผิดชอบและสมรรถภาพทั้งปวง อันจะเป็นเครื่องมือในการคับทุกข์หรือแก้ปัญหาและปรับปรุงสภาพของสังคมและของตัวมนุษย์เอง

3. เพื่อให้เกิดคุณธรรมและศีลธรรมขึ้นในใจ สำหรับช่วยสร้างสัมพันธภาพอันดีในหมู่มนุษย์ก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม

จุดมุ่งหมายการศึกษาตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษามุ่งให้เกิด เป็นผู้มีคุณธรรม บรรดาจาก การเห็นแก้ตัว เป็นผู้รู้จักตัวเอง รู้จักแก้ปัญหาในชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบของ การศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นหลักสูตรที่เน้นการฝึกฝนอบรมทางด้านจิตใจและคุณธรรมของเด็กเป็นสำคัญ ส่วนวิชาชีพอื่น ๆ นั้นให้เลือกเรียนได้ตามความเหมาะสมเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน พุทธศาสนา (2512: 77-92) ได้กล่าวถึงหลักสูตรที่ประกอบด้วยแผนการศึกษา 4 อย่าง คือ

1. พุทธศึกษา นอกจากให้รู้หนังสือแล้วจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่สำคัญที่สุดในชีวิตคือรู้ว่า เกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร คำตอบคือเกิดมาเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้

2. จริยศึกษา ต้องอบรมให้รู้จักทำลายความเห็นแก่ตัว หรือ ความเห็นแก่ตัวพวงของตัว ต้องเต็มไปด้วยความสำรวม ความมั่นยั่งยืนมากขึ้นทุกที ๆ

3. พลศึกษา คือการศึกษาเพื่อให้มีกำลัง ต้องประกอบด้วยกำลังสองประเทศคือ ก้าวสั้นทางวัดดุและก้าวสั้นทางวิญญาณหรือกำลังทางจิต เพราะต้องฝึกให้จิตมีสมานะ จึงจะสามารถควบคุมบังคับกำลังกายให้เดินไปถูกทางได้

4. หัตถศึกษา คือวิชาชีพทุกแขนงทั้งภาคปฏิบัติและภาควิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ และวิชาชีพเป็นอุปกรณ์ในการเลี้ยงชีพ เป็นหนทางให้มนุษย์ได้เสาะแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ

หลักสูตรของพุทธปรัชญาการศึกษานั้นเนื้อหาของหลักสูตรจะต้องประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ เนื้อหาที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพส่วนหนึ่งและเนื้อหาที่จำเป็นต่อการพัฒนาในด้านจิตใจอีกด้วยส่วนหนึ่ง (จิตรกร ตั้งเกشمสุข, 2525 : 79) เพราะการพัฒนาความเป็นมนุษย์ (MANHOOD) จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจไปพร้อม ๆ กัน

โรงเรียน

พุทธปรัชญาการศึกษามีความเชื่อว่าการจัดโรงเรียนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่จะเห็นยิ่งนั้น ส่งเสริม จูงใจ และปลุกเร้า ให้เกิดความศรัทธาที่จะเรียนรู้ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ (สมุน ออมริวัฒน์, 2528 : 79-81) พอกสรุปได้ดังนี้

1. ความเจဉงสูง การสร้างบรรยายการที่เจဉงสูงนี้ใช้การขยับมือคับหัวนักเรียน ผูก แต่เน้นที่การสำรวจคน คือ สำรวจกาย วาจา ใจ การฟังหัดแผ่เมตตา การฟึกษาอิอย่างง่าย ๆ เป็นการฝึกหัดให้เด็กรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไรอยู่

2. ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ การจัดชั้นเรียนมิได้จำกัดอยู่ภายในห้องสีเหลี่ยมเท่านั้น แต่ให้นำธรรมชาติเข้ามาสู่ห้องเรียน และนำเด็กนักเรียนออกไปสูงแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และเป็นแหล่งวิทยาการในชุมชน ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงด้วยวิธีการที่ประยุกต์และสอดคล้องกับสภาพของห้องถิน

3. ความเปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ คือ จัดห้องเรียนให้น่าสนใจอยู่เสมอ เช่น การจัดห้องเรียนพิเศษตามลักษณะวิชาที่เรียน มีการตกแต่งห้องเรียนสื่อต่าง ๆ ในโอกาสที่สำคัญ มีการเปลี่ยนกลุ่มเด็กนักเรียนเปลี่ยนรูปแบบการจัดที่นั่งเรียนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจไม่รู้สึกจำเจ เนื้อหน่วย

4. ความสอดคล้องเบี่ยงและเรียบง่าย เป็นการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อฝึกลักษณะนิสัยและฝึกหัดอบรมการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งต้องกระห้ามอย่างสม่ำเสมอ สภาพของห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงหรูหรา แต่จะต้องกว้างขันให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ เรียบร้อยอยู่เสมอ

ผู้สอน

พุทธปรัชญาการศึกษาเชื่อว่า ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีความเป็นก้าญจน์ มีต่อเด็ก ตั้งใจสอนด้วยความมุ่งหวังที่จะให้เด็กเป็นคนที่มีคุณธรรมของสังคม ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี ปฏิบัติได้จริง และมีวิธีสอนหลาย ๆ แบบที่สามารถเร้าใจให้เด็กสนใจได้เป็นอย่างดี (สมนึก พวงพว, 2531 : 84)

แสง จันทร์งาม (2526 : 24-30) กล่าวถึงลักษณะครูผู้สอนที่คิดตามหลักพุทธ ปรัชญาการศึกษาว่า ความมีคุณสมบัติทั้งต่อไปนี้

1. มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิตใจ การสอนนั้นมุ่งให้ผู้เรียนพ้นจากความทุกข์ ไม่หวังผลลัพธ์ใดตอบแทน

2. ไม่ดีอีกตัว ไม่หยิ่งยโส ไม่ดีอยศถือศักดิ์
3. มีความอดทน ใจเย็น
4. มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า ไม่เข้าข้างผู้เรียนบางคนหรือชอบผู้เรียนบางคน
5. มีความรอบคอบ พิจารณาดีถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างทุหันพลันแล่น
6. มีความประพฤติน่าเคารพบูชา เป็นแบบอย่างที่ทางความประพฤติ ครูจะต้องเป็นผู้典范 และผู้นำ จะต้องปฏิบัติในสิ่งที่ตนสอน

7. รู้จักระดับสติปัญญาของผู้เรียน และปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษานี้เป็นการลัดโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดสร้างสรรค์ที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกชาย นำไปสู่การบูรณาจิตประจำซึ่งจริง เรียกว่า การสอนโดยสร้างสรรค์และโภนิโสมนลิการ (แปลว่า การทำในใจโดยแยกชาย หรือคิดถูกวิธีหมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของบัญญา) โดยมุ่งเน้นให้ครูเป็นกälliyamicirของศิษย์ ครูผู้สอนและศิษย์มีความสัมพันธ์อันดีกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิดแสดงออกปฎิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถใช้บัญญาแก่นัญหาได้อย่างเหมาะสม (สุมนอมรริวัฒน์, 2528:84)

เสถียร ชาวไทย (31, 8 : 17-18) ยังได้กล่าวอีกเช่นเดียวกับกระบวนการเรียนการสอนตามพุทธศาสนาไว้ว่า การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา มี 3 ขั้น ได้แก่

1. เป็นขั้นควบคุม ฝึกหัดพฤติกรรมทางกาย และทางคำพูดโดยมุ่งให้แสดงเฉพาะพฤติกรรมที่ดีอันไม่เป็นโทสะแก่ตนเองและคนอื่น
2. เป็นขั้นควบคุมฝึกหัดจิตใจโดยตรง มุ่งให้บุคคลได้รู้จักบังคับจิตใจตนเอง รู้จักคิดและแสดงความคิดเห็นของมาเฉพาะสิ่งที่เป็นความดี ก่อให้เกิดความสร้างสรรค์ตลอดจนรู้จักทำจิตใจให้สอบได้ เรียกว่า สมารี
3. เป็นขั้นสูงสุดแห่งการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่างๆ

และมีความรู้ความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงของชีวิต ซึ่งมีทั้งความสมหวังและความไม่สมหวัง
เรียกว่า บัญญา

นอกจากกระบวนการเรียนการสอนที่ได้กล่าวไปแล้วนี้ รัตน์ ชัยศรี (38, 5:47-48) ยังได้กล่าวในเรื่องเดียวกันนี้ว่า กระบวนการเรียนการสอนขั้นแรกเรียกว่า ศิลลิกษา ได้แก่ การศึกษา เรื่องระเบียบวินัย เพื่อแก้ไขบัญญาขั้นพื้นฐาน คือ ทางกายและทางวาจา

ขั้นที่สอง คือ สามัชลิกษา การศึกษาที่ฝึกควบคุมจิตใจ พฤติกรรมใดโดยจะจะไม่ว่า จะเป็นทางกาย หรือทางวาจา ย่อมมีสาเหตุมาจากใจนั้นเอง

ขั้นที่สาม ได้แก่ บัญญาลิกษา เป็นการศึกษาขั้นสูงสุด เป็นความรู้ที่เข้าใจในสภาพความเป็นจริงด้วยตนเอง

การเรียนการสอนตามแนวพุทธปรัชญาเป็นการศึกษาตามลำดับขั้นของไตรลิขาร้อน ประกอบด้วย คือ สามัชลิกษา กระบวนการเรียนการสอนอาจมีได้หลาย ๆ วิธีด้วยกัน ทั้งนี้ แล้วแต่ความเหมาะสมแต่ต้องเป็นวิธีที่เกิดเกิดความรู้ความเข้าใจ และต้องควบคู่กันไปกับการฝึกฝนทางค้านคานธรรมด้วย

บรรณานุกรม

- กิติมา ปรีดีคิด. ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ประเสริฐการพิมพ์, 2520.
- " " ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2523.
- กิติ มุขเจือ. ปรัชญาลัทธอัตลักษณ์ทางการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิช, 2522.
- จำนำงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2514.
- จิตกร ตั้งเกษมนสุข. พูดปรัชญา กับปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ: บางกอกการพิมพ์, 2525.
- ธุคิจพงษ์ ธรรมานุสรณ์ และคณะ. พื้นฐานการศึกษา (ศึกษา 111). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, 2522.
- ทองปลิว ชุมชื่น. ปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน. นครปฐม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2529.
- สำรอง บัวศรี. "พื้นฐานของการศึกษาด้านจิตวิทยา ปรัชญา สังคม และเศรษฐกิจ". ในบท ความประ同胞วิชาการศึกษาหลักการศึกษา 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภा 2512.
- บุญเลิศ นาคแก้ว และคณะ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัย, 2522.
- บรรจง จันทรสา. ปรัชญา กับ การศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิช, 2527.
- ปานทิพย์ ศุภนคร. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา EXISTENTIALISM. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.บ.บ.
- ไพบูลย์ สิน Laracan. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524.
- พระราชนรุมṇี. ปรัชญาการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโภมลคีมทอง, 2525.
- พระราชนรุมṇี. ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล้าไทย, 2518.

พุทธศาสนา. บรมธรรมภาคต้น. กรุงเทพฯ : ธรรมทานมูลนิธิ, 2518.

กัญญา สาร. หลักการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุกา, 2523.

" " การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มส.การพิมพ์, 2525.

" " " " " ลักษณะการศึกษาในประเทศไทย ใน เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา 411-635 วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทย. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

มาเจอรี ไซกส. การศึกษา กับ ปรัชญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิษย์สยาด, 2520.

ยัง ปอล ชาาร์ต "ปรัชญาอิกซ์เนนเซียลิสม์" แปลโดย พินิจ รัตนกุล ใน รวมบทความปรัชญา. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517.

รัตนนา ตันบุนเต็ก. ปรัชญาคืออะไร. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2523.

วิจิตร ศรีส้อน. "ปรัชญาการศึกษา" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษาเล่มที่ 2 หน่วยที่ 6-10 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2523.

" " " " " ทฤษฎีการศึกษาร่วมสมัย เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษาเล่มที่ 1. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2525.

" " " " " ปรัชญาการศึกษาขั้นอุดมศึกษา ใน การพัฒนาการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา. หน้า 109 ไพบูลย์ สินลารักษ์. บรรณาธิการ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

" " " " " ปรัชญาการศึกษา ใน พื้นฐานการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2525.

วิทย์ วิเศวะย์. ปรัชญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิช, 2513.

" " " " " ปรัชญา กับ การศึกษา ใน ปรัชญาการศึกษา และ ปรัชญาการศึกษาของไทย. หน้า 27. ไพบูลย์ สินลารักษ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิช, 2523.

ศักดิ์ ศรีแสน. ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2526.

เอกวิทย์ ณ กลาง. การศึกษา (หนังสือชุดวรรณปีไทยกร) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยรัตน์-พานิช, 2514.

บทความ

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. "ศึกษาและวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาลัทธิอัตถิ观นิยม" วารสารคุรุศาสตร์. 14, 2 (ตุลาคม-ธันวาคม 2528) : 66.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. "การศึกษาตามพุทธวิธี" ในพุทธศาสนา กับการศึกษา, หน้า 8-15 กรุงเทพฯ : 2513.

พรชลี อาชาภารุ่ง. "ปรัชญาการศึกษาของ EXISTENTIALISM." วารสารคุรุศาสตร์ 4 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2517) : 66.

กัญโภค สาร. "ปรัชญาการศึกษาไทย" วารสารสถาการศึกษาแห่งชาติ 5 (กุมภาพันธ์ 2514) : 22.

รัตน์ ชัยศรี. "การศึกษาในทัศนะพุทธ." พุทธจักร 38,5.

เมธี ปัลลนนานันท์. "อะไรคือปรัชญา" วิทยาสาร 27 (15 ตุลาคม 2519) : 47.

ศิริชัย กาญจนวงศ์. "เราต้องการอะไรจากการศึกษา." วารสารคุรุปริทัศน์ 7 (ธันวาคม 2525) : 43.

เสดียร ชาวไทย. "ศาสนา กับ การศึกษา." พุทธจักร 31, 8 17-18.

อุดม บัวศรี. "ปรัชญาการศึกษา" ศึกษาศาสตร์. 1 : 3 (กันยายน - ธันวาคม 2518) : 63.

เอกวิทย์ ณ กลาง. "อันอาจนำไปสู่ปรัชญาการศึกษาของเรางเอง" ประชาศึกษา. 4 พฤษภาคม 2512) : 183-197.

เอกสารอื่นๆ

เกรียงศักดิ์ รอดเย็น. "ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย, 2534.

- จินดา ยศกิจพิทย์. "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับแบบเรียนของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- อัครพร คำนำ�สือน. "การเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาลและผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ประสาร ทองภักดี. "พุทธวิถีการสอน" เอกสารประกอบการศึกษาวิชาพื้นฐานทางศาสนาและจริยธรรม ภาควิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มกราคม 2529) : 1-23 (อัลลาดีนา)
- วิจิตร เกิดวิสิษฐ์. "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาปรัชญาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- สมนึก พวงพวฯ "ปรัชญาการศึกษาตามความต้องการของอาจารย์วิทยาลัยครูในสวัสดิ์วิทยาลัย หวานวัดดีและสวัสดิ์วิทยาลัยหักษิณ" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สมพงษ์ สิงหาพล. "แนวคิดทางค้านปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. "วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- สุรินทร์ รักษาตี "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

BRICKMAN, WILLIAM W. "ESSENTIALIST SPIRIT IN EDUCATION." IN SCHOOL AND SOCIETY, 1958.

- BUTTER, J. DONALD. FOUR PHILOSOPHIES AND THEIR PRACTICES IN EDUCATION AND RELIGION. NEW YORK : HARPER AND ROW, 1968.
- DEWEY, JOHN. DEMOCRACY AND EDUCATION. NEW YORK. MACMILLAN PUBLISHING CO., 1916.
- DOREN, MARK VAN. LIBERAL EDUCATION. BOSTON : BEACON PRESS, 1959.
- ELLIS, ARTHUR K. ET., AL. THE FOUNDATION OF EDUCATION. ENGLEWOOD N.J.: PRENTICE-HALL, 1981.
- GOOD, CARTER V. DICTIONARY OF EDUCATION. NEW YORK : MACGRAW : HILL-BOOK COMPANY; 1973.
- HOOK, SIDNEY. "THE SCOPE OF PHILOSOPHY OF EDUCATION. "IN WHAT IS PHILOSOPHY OF EDUCATION. PP. 136-139. EDITED BY CHRISTOPHER J. LUCAS LONDON:MACMILLAN CO., 1969.
- HUTCHINS, ROBERT M. THE CONFLICT IN EDUCATION IN A DEMOCRATIC SOCIETY. NEW YORK. HARPER & ROW, 1953.
- JOHNSON, JAMES A. "PHILOSOPHICAL BASES OF EDUCATION. "IN INTRODUCTION OF THE FOUNDATIONS OF AMERICAN EDUCATION. BOSTON : ALYN AND BACON, 1969.
- KNELLER, GEORGE F. INTRODUCTION TO THE PHILOSOPHY OF EDUCATION. NEW YORK : JOHN WILEY AND SONS, 1971.
- LUCAS, CHRISTOPHER J. WHAT IS PHILOSOPHY OF EDUCATION. NEW YORK: THE MCMLLAN COMPANY, 1970.
- MORRIS, VAN CLEVE. PHILOSOPHY AND THE AMERICAN SCHOOL. BOSTON : HOUGHTON MIFFIN CO., 1961.
- PHENIX, PHILIP H. PHILOSOPHY OF EDUCATION. NEW YORK : HENRY HOLT AND CO., 1958.

THOMSON, GODFREY. A MODERN PHILOSOPHY OF EDUCATION. LONDON: GEORGE

ALLEN AND UNIVIN LTD., 1929.

WTNGO, G. MAX. PHILOSOPHIES OF EDUCATION : AN INTRODUCTION. LEXINGTON

MASS : D.C. HEAT AND CO., 1974.

ARTICLES

NEWSONS, JR GEORGE L. "EDUCATION PHILOSOPHY AND THE EDUCATIONAL PHILO.

SOPHER" IN WHAT'S PHILOSOPHY OF EDUCATION. ED CHRISTOPHER J.

LUCAS. LONDON : MACMILLAN, 1969 PP.160-164.
